

УДК 334.012:338

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-6.6>

Заюкова М.С.

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

НЕОБХІДНІСТЬ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

У статті теоретично обґрунтована необхідності активізації інтеграційних процесів з метою формування ефективного механізму розвитку підприємств, що повинно стати основною умовою подальшої активізації діяльності промислових підприємств. Інтеграційні процеси необхідно розглядати не лише як засіб стабілізації економічного стану регіону та окремого підприємства, але й як чинник розвитку виробничої та збутової діяльності підприємства або комплексу підприємств. Проаналізовано питання досвіду міжгосподарської інтеграції та її ролі у ринковій трансформації підприємств та обґрунтовано, що для ефективної роботи інтегрованих формувань необхідний розрахунок параметрів, які забезпечать економічно вигідну співпрацю учасників даних об'єднань та дозволяють науково обґрунтувати доцільність створення та функціонування інтегрованих структур. Всебічна інтеграція підприємств промисловості дозволить отримувати більш високі економічні результати за рахунок використання таких переваг цього процесу. Запропоновані пропозиції розвитку інтеграційних процесів на вітчизняних підприємствах як значного чинника виробничої та збутової діяльності підприємства.

Ключові слова: інтеграційні процеси, ефективність, розвиток, управління, результативність діяльності, інтеграційні системи.

THE NECESSITY OF INTENSIFICATION OF INTEGRATION PROCESSES IN DEVELOPMENT OF PROCESSING ENTERPRISES OF THE REGION

Zayukova Maryna

Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College

The article theoretically substantiates the need to intensify integration processes in order to form an effective mechanism for enterprise development, which should be the main condition for further intensification of industrial enterprises. Integration processes should be considered not only as a means of stabilizing the economic condition of the region and the individual enterprise, but also as a factor in the development of production and marketing activities of the enterprise or complex of enterprises. The experience of inter-economic integration and its role in the market transformation of enterprises is studied. The potential of the enterprise should be considered as the ability of the enterprise to realize the potential for statutory activities, achieve maximum positive results and ensure development. It is substantiated that for effective work of integrated formations it is necessary to calculate the parameters that will provide cost-effective cooperation of members of these associations and allow to scientifically substantiate the feasibility of creating and operating integrated structures. A significant omission in the integrated formations of Ukraine is that integration structures are often created without taking into account objective conditions, the wrong choice of parent company, low level of centralization of management functions, management skills and specialization of management work. Analysis of the problems of formation of integration processes allows us to conclude that it is necessary to use a systematic approach to strategy development in large corporate systems. The choice of vertical integration is confirmed not only by theory but also by domestic practice of creating corporate systems in the manufacturing industry. Comprehensive integration of industrial enterprises processing agricultural raw materials and agricultural enterprises promotes the development of efficient production relations, increase the production of high quality competitive food products, allows to obtain higher economic results through the use of such advantages of this process. Proposals for the development of integration processes at domestic enterprises as a significant factor in the production and marketing activities of the enterprise are proposed.

Keywords: integration processes, efficiency, development, management, performance, integrated system.

Постановка проблеми. З припиненням ефективної підтримки з боку держави виникла проблема деградації ресурсного потенціалу більшості напрямів переробної промисловості, з'явилася технологічна та економічна незбалансованість, дезінтеграція підприємств сільського господарства, переробки і торгівлі.

Основною умовою подальшої активізації діяльності підприємств переробної промисловості може стати розвиток інтеграційних процесів як найважливішого чинника стабілізації економіки. Сучасна економіка вимагає змін організації управління у своїй структурі

та форм діяльності. Внутрішня структура управління підприємств значною мірою залежить від розвитку самоуправління трудових колективів на основі функціонування колективної, корпоративної, акціонерної, підприємницької та інших форм власності і господарювання. Зокрема поширеною є тенденція до більшої господарської самостійності виробничих підрозділів на основі внутрішньогосподарського розрахунку.

Тому вважаємо, що інтеграційні процеси необхідно розглядати не лише як засіб стабілізації економічного стану регіону та окремого підприємства, але й як чин-

ник розвитку виробничої та збутової діяльності підприємства або комплексу підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями формування основних підходів до визначення природи інтеграційних процесів та логіки їх розвитку відображені у наукових роботах Дж. Гелберта, О.В. Гурової [4], Е. Пенроуза, Г.В. Клейнера, Д.С. Львова, А.А. Пилипенка [3] та інших. Питання відродження переробної промисловості відображені у працях П.Т. Саблука, І.Ю. Сіваченко, К.І. Константинова, А.А. Реклізона, О.І. Гончара [1], Г.Я. Левків [2].

Аналіз існуючих досліджень щодо ефективного функціонування підприємств переробної промисловості дозволяє зробити висновок, що в ринкових умовах функціонування підприємств залишаються актуальними питання пошуку чинників розвитку виробничої та збутової діяльності та як наслідок цього і фінансового результату діяльності.

У зв'язку з цим на всіх рівнях управління, і не тільки на виробничому рівні в даний час йде інтенсивний пошук ефективних заходів щодо нормалізації ситуації, усуненню названих негативних чинників, пошук головних виробництв галузі – сільськогосподарського виробництва і переробки продукції.

Необхідно вивчати зарубіжний досвід та досвід підприємств що почали активно впроваджувати інструменти інтеграційних систем у діяльності підприємств. Залишається актуальним питання виявлення та вдосконалення основних принципів створення інтеграційних систем.

Мета статті полягає у обґрунтуванні необхідності активізації інтеграційних процесів, актуалізації управління ними на сучасному етапі господарювання підприємств, виявлення то пошук чинників подолання складностей на шляху ефективного функціонування інтеграційних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз діяльності підприємств регіону вказує на те, що за ринкових умов господарювання, більшість регіональних виробничих об'єднань змушені трансформуватися у ринкові структури. Частина з них набула статусу асоціацій, акціонерних товариств та концернів. Вони інтегруються в діяльність виробничих колективів, виконуючи частину властивих їм функцій, зокрема в питаннях підтримки технологічного рівня виробництва, формування регіональних фондів державних ресурсів продукції, здійснення маркетингових операцій та прийомів, зовнішньоекономічну діяльність тощо.

Оцінюючи перспективу розвитку системи управління підприємств переробної галузі, необхідно зазначити, що адміністративні функції органів управління зведені до мінімуму, тобто відбувається порушення взаємозв'язків між керуючою і керованою системами, знизився рівень відповідальності як керівників, так і підлеглих, довів до критичної межі виконавчу дисципліну.

Інтеграційні процеси в значній мірі підвищують економічний потенціал підприємства в цілому. Погоджуємось с тим, що потенціал підприємства слід розглядати як здатність підприємства реалізувати можливості щодо здійснення статутної діяльності, досягнення максимального позитивного результату та забезпечення розвитку [1, с. 37].

Коли підприємство не має можливості за рахунок внутрішніх резервів підвищити рівень ефективності

діяльності та конкурентоспроможності, воно прагне формувати і використовувати переваги у зовнішньому середовищі. Слід зазначити, що головним засобом виявлення і формування конкурентних стратегій розвитку є системний аналіз і, на його основі, системне планування.

Для ефективної роботи інтегрованих формувань необхідний розрахунок параметрів, які забезпечать економічно вигідну співпрацю учасників даних об'єднань та дозволяють науково обґрунтувати доцільність створення та функціонування інтегрованих структур [2, с. 198].

Слід зазначити, що головним засобом виявлення і формування конкурентних стратегій розвитку є системний аналіз і, на його основі, системне планування. Його особливістю в інтеграційних процесах є виявлення і аналіз існуючих виробничих, фінансових, інформаційних та інших потоків, властивих конкретній корпорації.

Відповідно до цього, володіючи спочатку меншими можливостями при індивідуальній господарській діяльності, підприємства за рахунок один одного можуть розширити сприятливі можливості зовнішньої середовища та власні сильні сторони.

Для досягнення синергетичного ефекту інтеграції, що у багато разів перевищує ефект індивідуальної діяльності, підприємства повинні крок за кроком у процесі співпраці досягати спочатку невеликих, але спільних результатів. Розвиток цього процесу (поступове зростання результатів) об'єктивно примушує суб'єктів інтеграції зробити крок від категорії власних цілей до формування системи узгоджених цілей об'єднання.

Створення спільних підприємств у переробній галузі поступається лише підприємствам, що займаються виробництвом побутових виробів. Оскільки спільні підприємства – одна з наймобільніших форм обміну науково-технічними досягненнями, обов'язковою передумовою ефективної діяльності є тут високий технологічний розвиток кожного з них, а також галузі в цілому.

Серед основних принципів та особливостей створення інтегрованих структур в нашій країні можна відокремити:

- формування корпоративних об'єднань холдингового типу здійснюється шляхом придбання контрольного пакету акцій управлінською компанією;
- створення переробних виробництв виробниками сільгосппродукції;
- організація сільгоспвиробниками та переробними підприємствами об'єднань для спільної переробки та реалізації продукції;
- організація конкурентоздатних об'єднань національного та регіонального рівнів;
- створення агропромислових формувань підприємствами та організаціями різних галузей.

Зарубіжний досвід розвитку інтеграційних процесів підтверджується ефективністю діяльності окремих галузей господарювання. У Франції інтеграційний процес охоплює насамперед галузі, що відносяться до продовольчої системи: сільське господарство, харчову промисловість і сферу реалізації продовольства. Відмітною особливістю формування інтеграційних агропромислових зв'язків в країнах Північної Європи є переважаюча участь у цьому процесі сільськогосподарських кооперативів.

Як зазначив А.А. Пилипенко, одним з позитивних факторів розвитку інтеграційного потенціалу є активне функціонування потенційних «точок зростання» в нових інтегрованих структурах через синтез стимулюючих імпульсів зверху (з боку держави) та ініціативних процесів знизу (капітал, менеджмент, зацікавленість трудового колективу) в напрямку пошуку прийнятих та ефективних форм співробітництва фінансового та виробничого капіталу [3].

Вважаємо, що значним упущенням в інтегрованих формуваннях України є те, що інтеграційні структури найчастіше створюються без врахування об'єктивних умов, невірно обирається головне підприємство, низький рівень централізації функцій управління, кваліфікації управлінських кадрів та спеціалізації управлінської праці. Не відпрацьовані оптимальні моделі формування інтегрованих комплексів, їх організаційно-правові форми, не визначена оптимальна кількість і співвідношення учасників за видами діяльності.

Ефективність взаємодії підприємств, що входять до інтегрованої структури, полягає в оптимальній організації взаємодії окремих бізнес-одиниць на основі зіставлення їх онтологій та забезпечується станом менеджменту в інтегрованій структурі в цілому [4, с. 82].

Регіональні формування створюються шляхом добровільної централізації ряду функцій науково-технічного забезпечення, інвестиційної, фінансової і зовнішньоекономічної діяльності. Відома практика, коли на цукрових заводах галузі створено машинно-технологічні станції, які укомплектовані високопродуктивною технікою по вирощуванню і збиранню цукрових буряків, у тому числі іноземною, придбаною по лізингу. Вони надають допомогу господарствам у виконанні технологічних операцій, забезпеченні засобами захисту рослин, паливно-мастильними матеріалами тощо.

Аналіз проблем формування інтеграційних процесів дозволяє зробити висновок про необхідність використання системного підходу до розробки стратегії в великих корпоративних системах. При цьому вибір критичальної інтеграції підтверджується не лише теорією, але й вітчизняною практикою створення корпоративних систем у переробній промисловості.

Позитивний досвід міжгосподарської інтеграції також набуто сферах переробної галузі. Так, ВАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» активно працює з сільгоспвиробниками, комерційними банками по створенню холдингової компанії по виробництву, заготівлі та переробці олійних культур. В області створена експериментальна інтегрована агропромислова система по виробництву, переробці та реалізації м'яса птиці і м'ясопродуктів на базі ВАТ «Барський птахокомбінат». Більшість молокопереробних підприємств регіону мають ділові зв'язки з сільгоспвиробниками щодо надання їм допомоги в забезпеченні потреб у паливно-мастильних матеріалах, миючих, дезінфікуючих засобах, надають технічну допомогу в ремонті устаткування для первинної обробки молока, холодильної техніки та інші послуги в рахунок розрахунків за продане заводам молоко. Літінський молокозавод має широкую мережу фірмових магазинів на селі при приймальних пунктах молока у населення. Це дає можливість своєчасно розраховуватись зі здавачами молока коштами або промисловими та продовольчими товарами.

На базі Тивровського заводу продтоварів створене закрите акціонерне товариство, яке поєднує в собі виробництво сільськогосподарської сировини, тваринництва, переробку, випуск продовольчих товарів та їх реалізацію. У виробничих цехах цього товариства здійснюється випуск кондитерських виробів, безалкогольних напоїв, консервів плодоовочевих, м'ясних, мінеральних вод, лікерів і настоянок, молочних продуктів, харчових концентратів, сухофруктів, 45 га зайнято під овочевими культурами, ягідниками, садом, 250 га – під зерновими культурами, цукровими і кормовими буряками. Для реалізації продукції створена фірмова торгівля – 4 магазини.

Ефективність функціонування переробної промисловості значною мірою залежить від системи економічних відносин між сільськогосподарськими, заготівельними, переробними і торговельними підприємствами. Виробництво – зберігання – переробка – реалізація – споживання є ланками одного ланцюга, тому неможливо домагатися прибутковості однієї з них при збитковості інших. Необхідна взаємовигідна співпраця, налагодження інтеграційних зв'язків. Передовий вітчизняний досвід, а також розвиток продуктивних підкомплексів у розвинутих країнах світу свідчать, що головною передумовою вирішення цієї проблеми є об'єктивні процеси розвитку виробничих відносин і реалізація обґрунтованого економічного механізму відносин між ланками підкомплексу.

Всебічна інтеграція підприємств промисловості, що переробляють сільськогосподарську сировину, і сільськогосподарських підприємств сприяє розвитку ефективних виробничих відносин, збільшенню обсягів виробництва високоякісних конкурентоспроможних продовольчих товарів, дозволяє отримувати більш високі економічні результати за рахунок використання таких переваг цього процесу.

В таблиці 1 представлені дані про належність переробних підприємств Вінниччини до різних асоціацій та концернів. Найбільш інтегрованими є хлібопереробні підприємства та олійно-жирові підприємства Вінниччини. Підприємства спиртової промисловості узагальнюють регіональне державне об'єднання.

Досвід розвитку міжгалузевих інтеграційних відносин у виробництві продовольчих товарів у розвинутих країнах свідчить, що вирішальну роль у створенні кінцевої продовольчої продукції відіграють не сільськогосподарські підприємства, частка яких у вартості кінцевої продукції досягає 80–85 %.

До їх складу входять промислові підприємства, які поставляють засоби виробництва для сільського господарства, захисту рослин і тварин, надають різноманітні послуги сільському господарству, а також підприємства, що переробляють і реалізують сільськогосподарську продукцію і вироблені з неї різні види кінцевої готової продукції.

Таким чином, побудова господарських зв'язків між харчовими і сільськогосподарськими підприємствами в нових умовах повинна відбуватись на економічній основі, організаційній незалежності і договірних відносинах. Визначення якості, кількості, асортименту сільськогосподарської сировини для харчової промисловості повинно здійснюватись на базі замовлень підприємств харчової промисловості. Необхідно створити умови, які б стимулювали сільськогосподарські під-

Таблиця 1

Належність підприємств Вінниччини до асоціацій, концернів, об'єднань

Види переробної промисловості	Назви підприємств	Інтеграційні організації
Олійно-жирова промисловість	ВАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат»	Промислова група «КМТ»
Виробництво хліба та хлібобулочних виробів	ВП «Вінницяхліб» ВП «Бархліб» ВП «Могилів-Подільськхліб» ВП «Гайсинхліб» ВАТ «Козятинхліб» ВП «Гайсинський КХП»	«Концерн хлібпром»
Виробництво спирту	Барський спиртовий завод Бершадський спиртовий завод Бджільнянський спиртовий завод Браїлівський сокоморсовий завод Вінницький спиртовий завод Вінницький лікєро-горілчаний завод Гайсинський дослідний пектиновий завод Мартинівський спиртовий завод Немирівський спиртовий завод Овечацький спиртовий завод Тростянецький спиртовий завод Уладівський спиртовий завод Чечельницький спиртовий завод Юрківецький спиртовий завод	Вінницьке державне об'єднання «Поділляспирт»
Молокопереробна	АТЗТ «Бершадьмолоко» ВАТ «Хмільницький завод сухого знежиреного молока» ВАТ Літінський молокозавод ВАТ «Вапнярський молзавод»	Союз молокопереробників України
М'ясопереробна	ВАТ «Гайсинмясо» ВАТ «Івано-Франківськ-Вінницям'ясо» Орендне підприємство Тульчинський «Ветсанзавод»	Національна асоціація виробників м'яса та м'ясопродукції України

приємства в першу чергу виконувати замовлення підприємств харчової промисловості.

В умовах ринкових відносин особливе значення в розвитку міжгалузевих інтеграційних процесів у виробництві харчової продукції має наявність розвинутої мережі підприємств оптової та роздрібною торгівлі продовольчими товарами.

Сьогодні в нашій країні забезпечення продовольчими товарами в регіонах країни головним чином здійснюється по прямих зв'язках. За цих умов, виробник повинен сам вивчати попит, організувати рекламу і внаслідок цього збільшувати собівартість та ціну на товари, тоді як у економічно розвинених країнах створені системи крупної оптової торгівлі через оптові продовольчі ринки і оптовий покупець гарантує збут харчової продукції на економічно сприятливих умовах і навіть може бути інвестором виробництва. Все більший відхід виробників продовольчих товарів від виконання ними функцій з реалізації своєї продукції і передача цих функцій посередникам та агентам зумовлений тим, що в умовах збільшення виробництва продовольчих товарів виробнику є вигіднішим вкласти інвестиції у виробництво, ніж займатися реалізацією продукції.

Створення якісно нових міжгалузевих виробничих відносин у галузі перероблення сільськогосподарської продукції, об'єднання товаровиробників продукції із заготівельними, переробними та торговельними партнерами можливе за умов вертикальних інтеграційних формувань. Така схема забезпечує оптимальне використання виробничих ресурсів, підвищує ефективність та прибутковість роботи підприємств завдяки

мотивації у рамках вертикальної інтеграції, враховуючи дорогі кредитні ресурси та відсутність ліквідної застави майна.

Слід зауважити, що при раціональній організації виробництва переробної продукції, впровадженні досягнень науково-технічного прогресу та передового досвіду кращих підприємств товаровиробники здатні реально забезпечити значно нижчу собівартість продукції і вищу результативність діяльності. Про це свідчить досвід передових господарств, що займаються виробництвом харчової продукції.

Головним завданням формування ефективного продуктового підкомплексу є раціональне поєднання сфер виробництва сільгоспсировини, її переробки, зберігання і реалізації, що в кінцевому підсумку має стабілізувати її виробництво та споживання, дати можливість реалізувати частину товарної продукції на внутрішні і зовнішні ринки. Першочергове завдання розвитку продуктового підкомплексу в оглядовій перспективі полягає в удосконаленні і стабілізації передусім сфери виробництва, поліпшенні якості продукції як товару та дальшому розвитку сфери торгівлі й одержанні гарантованого прибутку від реалізації певних видів продукції у свіжому чи переробленому вигляді.

Висновки. Ринковий економічний механізм управління міжгалузевими інтеграційними процесами в розвитку харчової промисловості має передбачати: державне регулювання ринку стратегічних продовольчих товарів, зокрема таких з них, як цукор, олія, спирт, лікєро-горілчані вироби, сіль; створення розвинутої мережі підприємств оптової та роздрібною торгівлі продовольчими товарами; поступове витіс-

нення вертикальних зв'язків і заміну їх на горизонтальні економічні відносини між партнерами. Його використання забезпечує досягнення максимальної ефективності виробництва продовольчих товарів за рахунок таких чинників: значного скорочення витрат при транспортуванні і зберіганні сільськогосподарської сировини; раціональнішого використання вторинної сировини та відходів; формування і викорис-

тання найефективніших наскрізних технологічних процесів від поля до прилавку; створення всіх умов для становлення єдиної агропромислової системи господарювання; створення єдиної економічної заінтересованості у високих кінцевих результатах у всіх учасників інтегрованого агропромислового виробництва на основі поглиблення його спеціалізації, кооперування і комбінування

Список використаних джерел:

1. Гончар О.І. Актуалізація управління потенціалом підприємства за умов євроінтеграції : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2015. 333 с.
2. Левків Г.Я., Петриняк У.Я. Формування стратегій маркетингу переробних підприємств АПК. *Збірник наукових праць таврійського агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2010. № 9. С. 197–202.
3. Пилипенко А.А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку : монографія. Харків : ВД «Інжек», 2008. 408 с.
4. Гурова О.В. Оцінка ефективності управління в процесі інтеграції. *Вісник Донецького національного університету. Серія Економіка і право*. 2009. Вип. 1. С. 77–84.

References:

1. Gonchar O.I. (2015) Actualization of enterprise potential management under conditions of European integration: monograph. Khmelnytsky: KhNU, 333 p. (in Ukrainian)
2. Levkiv G.Ya., Petrynyak U.Y. (2010) Formation of marketing strategies of processing enterprises of agro-industrial complex. *Collection of scientific works of Tavriya Agrotechnological University (economic sciences)*, no. 9, pp. 197–202. (in Ukrainian)
3. Pilipenko A.A. (2008) Strategic integration of enterprises: management mechanism and development modeling: monograph. Kharkiv: VD "Inzhek", 408 p. (in Ukrainian)
4. Gurova O.B. (2009) Evaluation of management efficiency in the process of integration. *Bulletin of Donetsk National University. Series Economics and Law*. Issue 1, pp. 77–84. (in Ukrainian)

E-mail: marina.zaukova@gmail.com